

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
КАЛАУР СВІТЛАНИ МИКОЛАЇВНИ** про дисертаційну роботу
ФАЙЕРМЕН ОЛЕНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ на тему
**«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО
СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність дисертаційного дослідження Олени Олександрівни зумовлена суттєвим загостренням соціальної, економічної та гуманітарної кризи в Україні, яка підвищила потребу у компетентних фахівцях соціономічної сфери, які уміли би ще зі студентської лави компетентно налагоджувати роботу із родинами, що виховують дітей з особливими потребами. Варто акцентувати увагу на тому, що військова агресія росії та пандемія ще більше актуалізували доцільність якісної фахової підготовки майбутніх психологів, соціальних працівників та соціальних педагогів у площині надання ними соціальних послуг, які дозволять суттєво покращити якість життя сімей, забезпечують поповнення ними власних ресурсів для повноцінного функціонування й задоволення психологічних потреб. Поділяємо думку авторки у тому, що ефективна та системна діяльність фахівців соціономічної сфери вселить у батьків впевненість у їхніх власних силах та допоможе жити з наявною проблемою.

Наголосимо на тому, що особливої актуальності у контексті зазначеної проблематики набувають проблеми оновлення змісту професійної підготовки, що базуються на впровадженні інноваційної технології в освітній процес майбутніх фахівців соціономічної сфери, які безпосередньо стосуються готовності до надання соціальної підтримки батькам дітей з особливими потребами. З огляду на наведені аргументи, очевидно є потреба у вдосконаленні професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до здійснення соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами. Зокрема, як довела Олена Олександрівна, нині освітній простір закладів вищої

освіти, які готують фахівців соціономічної сфери, відчуває гостру потребу у розробці й впровадженні діалогічно-дискусійних, ігрових, проектних, тренінгових та інших інноваційних методів навчання. Відзначимо, що актуальність дисертації підсилюється низкою суперечностей, які не лише названі авторкою, а й у процесі роботи повністю вирішені. З огляду на наведені аргументи, тематика дисертаційної роботи О.О. Файермен не викликає жодних сумнівів, бо є беззаперечно актуальною та своєчасною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Ґрунтовність задекларованих авторкою наукових положень та висновків підтверджена проведеним критичним аналізом теоретичних і практичних основ проблеми формування готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами, а також використанням сучасних методологічних підходів і принципів. Так, здобувачка використала комплекс адекватних теоретичних, емпіричних та статистичних методів, які дали їй можливість провести на високому науково-методичному рівні педагогічний експеримент та здійснити перевірку значущості й валідності отриманих результатів.

Зокрема, проведений аналіз дисертаційної роботи О.О. Файермен дозволяє стверджувати, що дослідно-експериментальна робота була організована на базі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Запорізького національного університету. Зокрема, авторка залучила до проведення експерименту 15 викладачів професійно орієнтованих навчальних дисциплін, а також 160 здобувачів магістерського рівня зі спеціальностей 231 Соціальна робота та 053 Психологія. Така кількість респондентів забезпечила валідність дослідження, а цілеспрямоване використання обраного здобувачкою наукового інструментарію сприяло отриманню достовірних результатів.

Констатуємо, що рецензоване дисертаційне дослідження базується на багатій джерельній базі. Зокрема, було здійснено ґрунтовний аналіз 399

наукових джерел із них 122 іноземною мовою, що створило належні умови для системного висвітлення поставленої мети. Проаналізована здобувачкою теоретична інформація дала змогу ґрунтовно й всебічно висвітлити методичні засади організації професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей та обґрунтувати й експериментально перевірити технологію їхньої підготовки до якісної реалізації соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами на підставі системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, середовищного та ресурсного підходів.

Проведений нами аналіз дисертації дозволяє нам відповідально констатувати, що висновки є адекватними до поставлених завдань і послідовно розкривають логіку авторського дослідження, корелюються з науковою новизною і практичним значенням. Вагомою заслугою Олени Олександрівни вважаємо розроблений комплекс навчально-методичних матеріалів, що забезпечив ефективність реалізації практичної діяльності у площині формування ціннісно-мотиваційного, змістово-теоретичного, операційно-практичного, особистісного компонентів готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами в умовах магістерської підготовки.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи. Під час вивчення питань організації процесу підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами авторка зуміла отримати значущі наукові результати, які характеризуються новизною. До прикладу, цінним є те, що вперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено технологію підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами на підставі системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, середовищного й ресурсного підходів. Відзначимо як вагому педагогічну інновацію той факт, що технологія чітко структурована, адже складається із таких взаємопов'язаних етапів, як-от: концептуально-цільовий, організаційно-підготовчий, змістово-процесуальний, практичний, рефлексивно-коригувальний. Усі етапи системно охарактеризовані.

Позитивним є те, що здобувачка уточнила понятійно-категоріальний апарат, конкретизувавши сутність таких наукових дефініцій як «підтримка», «соціальна підтримка», «соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами», «готовність майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами», «технологія підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами». Визнаємо, що О.О. Файермен зуміла суттєво вдосконалити зміст, форми та методи у процесі опанування майбутніми фахівцями соціономічних спеціальностей професійно орієнтованих навчальних дисциплін у закладах вищої освіти. Позитивно оцінюємо те, що у дисертаційній роботі конкретизовано навчально-методичне й інформаційне забезпечення процесу формування ціннісно-мотиваційного, змістово-теоретичного, операційно-практичного, особистісного компонентів готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами саме в умовах магістерської підготовки. Заслуговує на позитивну оцінку розроблений діагностичний інструментарій.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Вважаємо, що отримані здобувачкою наукові результати є значущими для організації професійної підготовки здобувачів освіти соціономічних спеціальностей у площині формування у них фахової компетентності. З огляду на це підтверджуємо, що вони можуть бути використані для оптимізації освітнього процесу у закладах вищої освіти, які готують здобувачів другого (магістерського) рівня зі спеціальностей 231 Соціальна робота та 053 Психологія. Встановлено, що розроблений спецкурс «Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами», а також програма роботи навчально-наукового студентського гуртка «Основи роботи фахівця соціономічної сфери в умовах супроводу й підтримки дітей з особливими потребами та їх сімей» володіють беззаперечною науковою цінністю та мають вагомим практичне значення для оптимізації освітнього процесу. Основні положення, узагальнення та висновки можна використовувати під час професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальностей 231 Соціальна

робота та 053 Психологія, науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки, неформальної освіти та самоосвіти фахівців у галузях 23 Соціальна робота, 01 Освіта / Педагогіка, 05 Соціальні та поведінкові науки, а також для написання монографій, підручників, навчально-методичних посібників, виконанні магістерських, бакалаврських й курсових робіт.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. Яскравим свідченням високого професіоналізму є опубліковані Оленою Олександрівною наукові праці. Зокрема, у її науковому доробку є 22 публікації (1 публікація в зарубіжному науковому виданні, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 5 праць у наукових фахових виданнях України, 15 праць апробаційного характеру). Авторський доробок засвідчує повноту викладу отриманих результатів дисертації у відкритому друці, а також переконливо доводить її наукову компетентність у досліджуваній проблематиці.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам. Відзначимо, що рецензоване дисертаційне дослідження чітко структуроване, адже містить анотації, вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та систематизовану інформацію у додатках. Робота містить 21 таблицю та 7 рисунків, які суттєво допомагають сприймати інформацію та засвідчують високий науковий рівень авторки як компетентного науковця, що оволоділа операціями аналізу, узагальнення, педагогічного моделювання. З'ясовано, що назва дисертаційної роботи узгоджується з метою, відповідає змісту теоретичної частини та адекватно корелюється із проведеним експериментальним дослідженням. Авторка вірно визначила понятійний апарат (об'єкт, предмет, мету, гіпотезу), поставила перед собою конкретні завдання, які повністю виконані. Засвідчуємо, що структура дисертації та основний текст подано відповідно чинних вимог.

У *вступі* чітко та логічно аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими

потребами та висвітлено проблеми формування готовності у зазначеній площині, виділено невирішені питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність наукового пошуку авторки. Здобувачка представила зв'язок роботи з науковими планами і темами, обґрунтувала новизну та практичне значення, представила дані про апробацію результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях упродовж 2020 – 2023 років.

У *першому* розділі дисертації головну увагу зосереджено на характеристиці теоретичних основ проєкції дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки, ґрунтовно висвітлено сутність й представлено змістову характеристику компонентно-структурного складу феномена «готовність майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами». У цьому контексті цікавим та практико-орієнтованими визнаємо підходи авторки до розкриття змісту компонентів та показників готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами. Зокрема, авторка представила власне визначення наукових дефініції «підтримка» (с. 59), «соціальна підтримка» (с. 63), «соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами» (68). Ці факти засвідчують сформоване у здобувачки уміння узагальнювати та систематизувати наукову інформацію. Креативним вважаємо підхід Олени Олександрівни до виокремлення спектру компонентів (ціннісно-мотиваційний, змістово-теоретичний, операційно-практичний, особистісний) критеріїв (мотиваційно-спрямувальний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) та показників готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами (рис. 1.2). Позитивно оцінюємо те, що на основі проведеного аналізу, здобувачка визначила та охарактеризувала високий, достатній та низький рівні готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами за кожним компонентом. Відзначимо, актуальність інформації, яка представлена у параграфі 1.3 «Наукові підходи до

професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами».

У нашому баченні цілком доречним є те, що у *другому* розділі здобувачка представила теоретичне обґрунтування технології підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами. Схвалюємо позицію дисертантки щодо розкриття сутності понять «педагогічна технологія» (с. 133–135). Позитивно оцінюємо авторський підхід до графічного відображення технології підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами (рис. 2.1). Причому варто акцентувати увагу на тому, що графічне відображення технології засвідчує уміння здобувачки грамотно і коректно використовувати педагогічне моделювання.

Погоджуємося із логічно аргументованою позицією авторки стосовно доцільності виокремлення окремого параграфу 2.2 «Експериментальна перевірка ефективності технології підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами», який висвітлює практичну реалізацію розробленої технології. Так, інноваційним та креативною вважаємо роботу студентів над «синквейнами» і ментальними картами, участь у web-квестах, рольових іграх, застосування кейсів, розробку алгоритмів діяльності, виконання індивідуальних проектних завдань у межах вивчення спецкурсу «Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами» (с. 158–174). Заслуговують на особливу увагу серія вебінарів («Розвиток соціальних послуг для сімей з дітьми як умова соціального розвитку громад», «Соціальні послуги для дітей з інвалідністю та їхніх сімей у громаді», «Турбота про психічне здоров'я дітей в контексті війни», «Як батьки можуть підтримати у складній ситуації дитину раннього та дошкільного віку»), а також ігри «Ауті-Сім» та «Призма». Можемо відповідально констатувати, що запропоновані авторкою інновації передбачають застосування інтерактивних технологій й дозволять зробити професійну підготовку здобувачів освіти креативною, практично орієнтованою та інноваційною.

Позитивно оцінюємо ініціювання авторкою студентського волонтерського руху, що формує стійку систему ціннісних орієнтацій, створює оптимальні умови для прояву соціальної активності, відповідальності, емпатійності, толерантності, реалізації авторських проєктів, збагачення комунікативного, соціального й професійного досвіду. Відзначимо, що здобувачка вагому роль приділила організації практичної підготовки студентів. Так, під час проходження практики здобувачі взяли участь у роботі дискусійних груп, онлайн-вебінарів, що мали позитивний вплив на підвищення рівнів сформованості кожного компонента готовності до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами.

Схвалюємо те, що у параграфі 2.3 дисертаційної роботи ґрунтовно висвітлено організацію, зміст і методикку проведення експерименту (констатувального та формувального). Зокрема розроблено методикку організації формувального етапу експериментального дослідження та практичні шляхи вдосконалення готовності магістрантів до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами. Авторкою скрупульозно підібрано діагностичний інструментарій, що дало можливість отримати статистично достовірні результати та перевірити їх за допомогою застосування критерію Пірсона.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація, авторкою якої є Олена Олександрівна Файерман, відповідає усім вимогам, які визначені до такого типу наукових досліджень. Наголосимо, що під час рецензування не було виявлено порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації й фальсифікації), а також не було встановлено текстових запозичень. На цій підставі дисертаційну роботу визнаємо самостійно виконаним науковим дослідженням, а усі ідеї та наукові положення, які викладені авторкою отримані нею особисто.

Відзначимо високу мовностилістичну культуру дисертації. Загальні висновки послідовні, логічні, чіткі та конкретні. Ці факти засвідчують професіоналізм здобувачки як науковця. Список використаних джерел, посилання на них у тексті дисертаційної роботи зроблено із дотриманням усіх

вимог. Позитивно оцінюємо те, що великий об'єм практичного матеріалу авторка представила у додатках.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи вагомі позитивні напрацювання та здобутки Олени Олександрівни, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні *дискусійні моменти та зауваження*.

1) Описуючи, на підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, підходи науковців у дослідженні соціальної підтримки, які стали теоретичним підґрунтям для вивчення досліджуваного феномена, авторка охарактеризувала соціоекологічний, соціально-психологічний, структурний, функціональний, синергетичний, сімейно орієнтований підходи (с. 50–53). Така діяльність є важливою, однак було б добре, щоб здобувачка більш ґрунтовніше висвітлила сильні та слабкі сторони кожного із них та представила своє власне ставлення до їх практичної цінності.

2) Безумовно вагомою вважаємо інформацію, яку представлено у таблиці 1.1 «Підходи науковців до визначення готовності до професійної діяльності», де авторка представила погляди науковців на поняття «готовності». На наш погляд таблиця мала б ще більшу наукову цінність у тому випадку, якщо б були продемонстровані спектр компонентів, які визначили науковці, а також ті аспекти, які будуть використані авторкою під час аналізу наукової дефініції «готовність майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами».

3) У нашому баченні доцільно дати більш ґрунтовне пояснення того чим саме керувалася авторка, обираючи однакову назву для особистісного компоненту та особистісного критерію (с. 94–102; табл. 1.3), а також пояснити свою позицію стосовно обрання різної кількості показників до кожного компоненту.

4) Спектр виокремлених авторкою спеціальних принципів навчання (діалогізації навчання, флексибільності, синергізації, компетентнісного «апгрейдингу», фасилітаційного супроводу професійної підготовки студентів), які представлені на с. 140 вважаємо дуже цінним як з методичної так і з

практичної точки зору для досягнення очікуваного результату. З огляду на це, вважаємо, що варто було б описати не лише їх теоретичну і методичну значущість, а й практичні механізми їх реалізації в освітньому процесі.

Однак, відзначимо, що зауваження та побажання, які висловлюємо авторці, носять дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК: Дисертаційна робота О.О.Файермен на тему «Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами» за актуальністю, новизною теоретичних результатів, високим рівнем проведених досліджень відповідає вимогам до оформлення дисертацій, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.); п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), а її авторка – Олена Олександрівна Файермен заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Світлана КАЛАУР

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:38:18 02.10.2023

Назва файлу з підписом: vidhuk.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 462.4 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: vidhuk.pdf
Розмір файлу без підпису: 445.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КАЛАУР СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА
П.І.Б.: КАЛАУР СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2583702069
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:38:18 02.10.2023
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000006A7223016CF47304
Алгоритм підпису: ДСТУ-4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в CMS-файлі (CAAdES)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований